

POKOPALIŠČA V MARIBORU

DR. VLADIMIR TRAVNER

V naši domovini je prevladovalo v prazgodovinski dobi in še dolgo potem sežiganje mrličev. Z zmago krščanstva se je uveljavilo pokopavanje.¹ Umrli so našli večni počitek običajno okoli župnih in drugih cerkva, odličnejši (duhovniki, plemiči in dobrotniki) tudi v cerkvah samih. Nova doba se začne v splošnem 1783 z reformami cesarja Jožefa II., ki določajo zlasti, da se morajo opustiti stara nehigienska pokopališča (oziroma grobnice) in zgraditi nova izven obljudenih krajev.²

Kakor drugod se zrcali tudi v mariborskih pokopališčih zgodovina kraja od najstarejših časov do današnjih dni. Nemi grobovi so priče narodnih in verskih, kulturnih in gospodarskih razmer prastarega selišča, podeželskega mesteca v srednjem veku in še dolgo potem, ter Maribora, kakor se je razvil v teku zadnjih desetletij. Opisal bom vsa pokopališča, cerkvene in samostanske grobnice, kužne jame itd. na ozemlju današnjega Maribora, ki so bila (oziroma so) določena za njegove pokojne prebivalce.

Prazgodovinska pokopališča. Da je bilo ozemlje sedanjega Maribora obljudeno že kakih 1000 let pred našo ero, dokazuje hallstattsko grobišče med *Koroščevo ulico* in *Kamniško cesto*, kjer je odkril in preiskal arhivar Franjo Baš v letih 1932—1933 na površini 3500 m² 321 grobov. Ostanki vpepeljenih trupel so ležali 0'40—2'10 m pod današnjim tlom deloma v produ, deloma v glinastih žarah. Pogosto je bilo v enem grobu več oseb (skupinski grobovi družin, bratstev in zadrug). Nekateri žare so stale na kamenitih ploščah, druge so bile pokrite s ploščami ali so bile shranjene v zabojih, oziroma pod piramidami in stožci iz laporja. Prevladujejo žare s premerom 80—90 cm in z malim dnom, kamor prehaja trup konično v

¹ Sežiganje trupel oz. živih ljudi je bila sramotna kazen za velike zločince, zlasti za čarovnike in krivoverce.

² Od Jožefa II. dalje je dopustno pokopavati mrličev v cerkvah le v izjemnih primerih s posebnim dovoljenjem sanitetnih oblasti.

Žare iz hallstattskih grobov na Koroščevi ulici

obliki priveznjenega, nekoliko presekanega stožca. Druge žare so 40—50 cm široke, imajo manj izraženo trebušasto obliko in primeroma večje dno. Poleg pepela in neznatnih ostankov kosti nahajamo v grobnih žarah mestoma več (do 9) večjih ali manjših glinastih darilnih in kulturnih posod. Žare krasi pestre proge vseh vrst in primitivne inkrustacije. Vanje in poleg njih so polagali svojci umrlih glinaste uteži za statve, in bronaste, izjemoma tudi železne predmete kakor ogrlice, zapestnice, prstane, fibule, obeske, sekire, nože, britve, šivanke itd. Najvažnejša najdba pa je glinast kipec prazgodovinskega človeka. Najdene predmete hrani mariborski muzej. — V začetku tega stoletja so našli na mestu palače *Okrožnega urada* za zavarovanje delavcev (*Sodna ulica*) par planih grobov in bronastih predmetov iz istega časa. — Tudi na *Tehtarjih* blizu križišča *Vrbanove* in *Koroščeve* ulice so bile, kakor je ugotovil H. Pirchegger, prazgodovinske gomile.

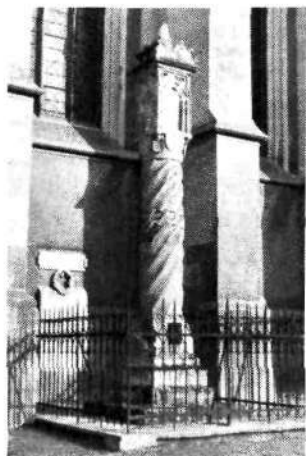
Ulrikovo pokopališče. Po ljudskem izročilu je bila najstarejša cerkev v Mariboru posvečena sv. Ulriku. Stala je na vogalu sedanje *Prešernove* ulice in *Aleksandrove* ceste. Pod kapelo sv. križa je bila grobnica, kjer je bil pokopan 1665 meščan *Jurij Hesel*. Okoli svetišča je bilo menda že prav od vsega začetka obzidano pokopališče, ki ga je posvetil znova 1510 lavantinski škof *Leonhad I. Pewelr*. Tu so našli večni počitek prebivalci predmestja in bližnje okolice, včasih tudi meščani. Po *Puffu* (I, 108) je bilo pokopanih tu v letih 1744.—1809. okoli 3200 mrličev, med njimi: skrivnostni romar *Luka Szwarczinsky* († 1774 na potu iz *Rima* na *Poljsko*), trije sinovi *Andreja Eichmaierja* iz *Košakov*, katere je 1778 nek zločinec v hlevu žive zažgal, zadnji puščavnik pri cerkvi sv. *Barbare* na *Kalvariji* *Jožef (Abraham) Cerer* (1783), začetnik znane mariborske rodbine *Leopold pl. Kriehuber* (1788), čudak *Ernst pl. Ozula* (umorjen 1805), mnogi posvetni in redovni duhovniki, mnogi vojaki, ki so umrli v bližnji vojaški bolnici i. dr. L. 1809. so pokopališče opustili in eksekirali. Ko so pozneje zemljo prekopali, so našli poleg ostankov krst in kosti več novcev benečanskih dožev in cesarja *Ferdinanda I.*, cinast krožnik s portreti *Habsburžanov*, amulete in druge starine.

Grobnice v stolnici in pokopališče sv. Janeza Krstnika na Slomškovem trgu. V današnji stolnici je našlo zadnji počitek mnogo odličnih meščanov. L. 1454. je bila pokopana n. pr. pred oltarjem sv. *Tomaža Elizabeta pl. Süßenheim*, žena *Andreja*, ki je ustanovil ta oltar in podaril cerkvi več kmetij v *Pobrežju*, *Sp. Razvanju*, *Bistrici* in *Laznici*. Mimo vrat v zakristijo so vodile stopnice v obsežno stransko grobnico, kjer so ležali po *Puffu* (I, 74) še v prvi polovici prejšnjega stoletja v velikem neredu mnogi ostanki krst, oblek, kosti itd. Druga mala grobnica je bila pod levo ladjo. Tu je bila med drugimi pokopana 1628 v kovinasti krsti ugledna meščanka *Barbara Haas*. Pod kapelo sv. *Miklavža* je imela stara mariborska rodbina *Koren* svoj zadnji dom do 1754. Župnik *Franc*

Pasqualin (1640—1649) je zgradil pred glavnim oltarjem posebno grobnico za duhovnike mestne župnije. Pokrita je bila s ploščo, na kateri so bili upodobljeni kelih, zmaj in grb. Tu so počivali — kakor izhaja iz mrtvaških knjig — župniki Melhijor Rajner (1667), Andrej Stradioth (1669), Ivan Pavel Strašek (1731); »capellanus sclavonicus« Mihael Pasik (1668), beneficiat cerkve vseh svetnikov, Jurij Venkovič (1668) in drugi. Grobnice so sedaj nedostopne in deloma zasute. Nekoč so krasili notranjost svetišča mnogi nagrobniki. Te so prenesli 1885 večinoma med stebre na zunanji strani cerkve in jih zaščitili z železnimi ograjami. Sedaj nahajamo v cerkvi le še spomenika župnika Strašeka (v Ksaverijevi kapeli) in Ivana Gheva (1603 pri oltarju sv. Miklavža), na tleh blizu severnega vhoda pa je grobna plošča z grbom in nečitljivim napisom.

Ob severni, vzhodni in južni strani cerkve je bilo obzidano (večkrat tudi utrjeno) mestno pokopališče sv. Janeza Krstnika.¹ Nastalo je po izročilu konec XII. stoletja, ko je bila ustanovljena mestna župnija. Dasi je bilo primeroma majhno, je zadostovalo dolga stoletja, ker je štelo (obzidano) mesto v teh časih povprečno komaj nad 1000 prebivalcev; poleg meščanov so pokopavali pri stolnici tudi prebivalce Koroškega predmestja. L. 1510. je posvetil pokopališče lavantinski škof Leonhard I. Pewerl. Ko je oblegal v jeseni 1529 sultan Sulejman II. Maribor, je dal mestni sodnik Krištof Wildenrainer pokopališče utrditi. V dobi reformacije (do sredi 1587) so pokopali tudi protestanti pri stolnici več sovernikov. Zato je 1600 in 1607 potem posvetil sekovski škof Martin Brenner »onečaščno« pokopališče znova. Blizu današnje pošte je bila kostnica s kapelo sv. Mihaela, za katero je ustanovila 1438 Jera, vdova Erharda Pichlerja, večno mašo. 1520 pa je ustanovil posvetni duhovnik Krištof Handl pri kostnici bratovščino sv. Duha in vernih duš. Takrat so postavili v kapelici tudi oltar sv. Duha. Kdaj so kostnico porušili, ni znano. Zapisnik o cerkveni vizitaciji z dne 17. novembra 1521 pravi, da je stal na pokopališču steber za večno luč. Ko so podrli 1890 vrtni zid starega župnišča, so našli pred današnjo študijsko knjižnico štiri votle cilindrate kamne in en kamenit gotski baldahin — ostanke nekdanjega stebra za večno luč. Ča-

¹ Sedanji obseg je dobil Slomškov trg 1890, ko so porušili staro župnišče, ki je stalo kake 4 m zahodno od glavnega vhoda v cerkev.

Steber za večno luč pri mariborski stolnici

stiltljivo znamenje je obnovil 1892 tukajšni kamnosek Matevž Rath po načrtih arhitekta Roberta Mikoviča in stoji danes na južni strani stolnice. Do 1766 se je ohranil na pokopališču tudi križ, ki je sedaj v križevi kapeli. Bela lisa na prsih Križanega je po legendi ostanek snežene kepe, katero je vrgel v Križanega neki grešnik, ko je stal križ še pred cerkvijo. — Od 1664, ko se začne mrtvaške knjige, do 1783 je bilo pokopanih pri stolnici okoli 14.000 mrličev. Med njimi so bili n. pr. znani zdravnik Benedikt Gründl (1705), Karl baron Valvasor, vnuk slavnega zgodovinarja (1761), več članov starih in uglednih mariborskih rodbin kakor grofov Khuenburg in Breuner, pl. Siegersdorf, Wibmer i. dr. Pokopališče so opustili 1783 po ukazu Jožefa II. Posamezne pokojne pa so pokopavali še do 1789. — Glasniki nekdanjega pokopališča so danes okoli stolnice vzdani nagrobniki Krištofa Reychenburga (1528); bratov Jurija in Blaža Kreač z ženama in otroci (1555, 1559); viteza Andreja Grabna, zadnjega potomca znane mariborske rodbine (1556), žige Holenburga (1557), ces. svetnika Bolfenka pl. Hohenwarta iz Gornjega Maribora (1562); Ivana Messerja iz Hrastovca (1563) in njegove žene Uršule; mestnega svetnika Ivana Hallerja in njegove žene Barbare (1564); Jere Sichel, matere mestnega župnika Jurija Sichla († 1580 stara 106 let); Vida Heineggerja (1581); trgovca Ivana Gonäna (1600); Benedikta Klemenčiča (1601); Markwarta barona Egg-Hungerspacha (1605); Barbare Haas († 1628); Marije Portinein r. Krainer (1673); G. F. (1641); Marije Marčinko, žene upravitelja Gornjega Maribora (1664); nekega člana rodbine Dietrichstein; Marije Ane baronice Ruessenstein (1743); nesrečnega Alojza grofa Porcije († 1768) in njegove žene Helene roj. Laurin († 1773) ter Marije Katarine roj. Diernberger (1789) in njenih soprogov (trgovcev) Ivana Mihaela Pitreicha in Franca Antona Solarija. Ostali nagrobniki so slabo ohranjeni in nečitljivi. Na mnogih spomenikih so vklesani lepi grbi in portreti in nekateri (zlasti Diernbergerjev) imajo zanimive napise v vezani besedi.²

Pokopališče malteškega viteškega reda v Orešju. V začetku XIII. stoletja so se naselili nad vasjo Orešje³ vitezi malteškega reda in zgradili na mestu današnjega Meljskega dvora grad, pri katerem so na severni strani prizidali cerkev sv. Katarine. Pod njo je bila globoka ječa (grobница?), kamor so baje zazidali živega sobrata Valterja, ker je imel nedopustno razmerje z neko viničarko. Cerkev je obdajalo malo obzidano pokopališče, kjer so pokopavali do 1783 umrle člane reda in — po kroniki frančiškanske župnije — tudi pokojne iz Graškega predmestja. 1844 so podrli stari grad in zapuščeno cerkev ter opustili pokopališče, katerega nadaljevanje je vrt okoli Meljskega dvora.

Grobnice v ostalih mariborskih cerkvah in samostanih. Razen današnje stolnice in cerkve sv. Ulrika so imele grobnice še sledeče mariborske cerkve:

Minoritska cerkev Naše ljube Gospe. Pod obsežno minoritsko cerkvijo je bila grobnica na-

² Obširnejše gl. Pajek: Aus dem Garten der Lavanter Diözese, 44—52.

³ K Mariboru je prišlo Orešje 1850. Današnji Meljski dvor je zgradil Karl Hauser I. 1896.

menjena umrlim članom samostana. Pokopavali pa so tudi odličnejše posvetne osebe, med njimi kot zadnjega 1773 generala Friderika grofa Lanthierija. Svetišče je krasilo več lepih nagrobnikov, ki pa se niso ohranili razen kamenitega dvojnega grba, ki je danes v mestnem muzeju.

Nekdanja kapucinska in sedanja frančiškanska cerkev. L. 1613. je ustanovil lastnik mariborskega gradu Ivan Jakob grof Khisl pred Graškimi vrati Marijino cerkev (posvečeno 1620), katero so oskrbovali kapucini. Pod cerkvijo je zgradil obsežno grobnico, kjer so bili pokopani razen ustanovitelja (1637) še nekateri člani te za naše mesto pomembne plemiške rodbine n. pr. grof Jurij Jernej (1656). Istotako so našli tu svoj zadnji dom njihovi nasledniki grofi Brandisi. V letih 1893—1904 je bila zgrajena današnja Marijina bazilika. Pri zidavi so našli v stari grobnici ostanke krst, obleke, kosti itd.; ni pa bilo mogoče ugotoviti identitete posameznega pokojnika. Grobnico so nato zazidali. 1922 je bil pokopan na lastno željo v tej grobnici škof Mihael Napotnik in 1925 je našel v njej večni počitek o. Kalist Heric, zgraditelj nove cerkve in samostana.

Cerkev sv. Alojzija. Obenem s cerkvijo so zgradili jezuiti 1737 tudi grobnico za svoje umrle člane. Zadnji je bil pokopan 1779 brat Ludvik Ignatius. Ko je postala cerkev državna last, so grobnico zasuli. Nagrobnikov cerkev nima.

Samostan celestink. L. 1760. so ustanovile celestinke iz Steyra na vogalu Koroške ceste in Gospejne ulice samostan sv. Klare, kjer so si zgradile tudi grobnico. Že 1782 je odpravil Jožef II. samostan, nakar so začeli uporabljati grobnico kot klet. Zadnje redovnice pa so pokopali na pokopališču v Strossmayerjevi ulici.

Židovski pokopališči v današnji Židovski in Strmi ulici. Najstarejše židovsko pokopališče se je razprostiralo na današnjem malem vrtu med sinagogo (sedaj Židovska ulica št. 4) in Židovskim stolpom. Po verskih predpisih bi židje sicer ne smeli pokopavati mrličev poleg svetišča. Ker pa je bil prostor v ghettu omejen, se na to prepoved niso mogli ozirati. Danes nahajamo na tem mestu le še par slabo ohranjenih nagrobnikov, ki sličejo mejnikom. Često so izkopali na tem mestu človeške kosti. Zanimivi nagrobnik najstarejšega znanega mariborskega rabina Abrahama († 1379) so našli 1912, ko so gradili novi most. Po Puffu je bil vzdan nek židovski nagrobnik tudi v Proyevi (sedaj Pirchauovi) hiši v Gosposki ulici. — Drugo, mlajše židovsko pokopališče je bilo na Židovski njivi v Strmi ulici.

Evangeljsko pokopališče v Betnavi. Ko so dosegli protestanti Notranje Avstrije 1578 na deželnem zboru v Brucku skoraj popolno versko svobodo, je naraslo njihovo število v Mariboru kmalu tako, da so tvorili večino prebivalstva. V okolici pa so priznavali novi nauk vsi plemiči. Istočasno z bruškimi privilegiji je dal protestantski plemič Volk Viljem baron Herberstein 1587 sovernikom na razpolago svojo graščino Betnavo. Tukaj so morali skrbeti pristaši Luthra predvsem za lastno pokopališče, ker so se branili nekateri katoliški duhovniki pokopavati krivoverce v blagoslovljeni zemlji in radi česar so ostala trupla večkrat dolgo nepokopana. Namestili so ga na prostoru med potokom pri gradu in Tržaško cesto, torej

tam, kjer raste danes hrastov gozd. Merilo je v vsaki strani 16 sežnjev, bilo obzidano z 2 sežnja visokim zidom ter je imelo na vsakem vogalu in nad vhodom vzvišek z vdolbino. 1589—1595 so zgradili poleg pokopališča leseno cerkev, zidano hišo za predikanta in šolo. Predikant je vodil rdeče vezano knjigo, v katero je vpisoval — poleg rojstev in porok — tudi pogrebe. Službo grobarja je opravljal cerkovnik, ki je bival v šoli. Na betnavskem pokopališču je našlo 1587—1600 svoj zadnji dom več evangeljskih Mariborčanov, med njimi Ana Lužnik, poštar Karl Novak, Benedikt Totnik in Klemens pl. Weltzer. V lokalnih spopadih katolikov in protestantov so razbili 1593 katoliški vojaki pokopališka vrata. 8. januarja 1600 pa se je odpravila reformacijska komisija v Betnavo, kjer so vojki požgali lesene stavbe, zidove pa razstrelili s smodnikom. Razrušili so tudi obzidje pokopališča, pri čemer so se 4 vojaki smrtno ponesrečili. Grobove pa so pustili nedotaknjene. — Kljub temu so protestanti pokopališče še istega leta vsaj za silo popravili in ga uporabljali še do 1628. Z letom 1628 konča evangeljsko pokopališče v Betnavi in danes spominjajo nanj le še spomeniki v veži betnavskega gradu.

Kužne jame. V časih, ko je pokosila epidemija v teku par tednov ali mesecev stotine prebivalcev, ni bilo iz higienskih in drugih razlogov mogoče pokopavati okuženih mrličev na običajnih pokopališčih. Zato so izkopali pred mestom velike »kužne jame«, kamor so pometali za to določeni pogrebeci ponoči in brez slovesnosti trupla, jih polili z živim apnom in nato zagrebli.

Najstarejša znana kužna jama je ležala od juga od Račjega (= Racer dvor), kjer je stalo še pred kakimi 100 leti kužno znamenje z letnico 1543. Najhujše je razsajala kuga v našem mestu 1680. Po zapisnikih minoritskega samostana v Ptujju je pobrala takrat 483 oseb. Nekatero rodbino so popolnoma izumrle. Med žrtvami so bili tudi minoriti o. Egidij iz Gradca, o. Marijan iz Dravograda in br. Izidor iz Celovca, katere so pokopali, kakor pričajo ohranjeni nagrobniki, za glavnim oltarjem frančiškanske cerkve na samostanskem vrtu. Ostali meščani pa so našli med drugim svoj zadnji dom v skupnem grobišču na mestu sedanje hiše Frančiškanska ulica št. 2. Ko so namreč kopali tu 1864 pesek za zgradbo današnje študijske knjižnice, so našli poleg telesnih ostankov mnogo svetinjic in kužnih križcev, katere so dali svoji pokojniku.

Kužnim jamam sličejo skupni grobovi ljudi, ki so umrli v času sovražnih obleg zlasti v letih 1480, 1529 in 1532. O njih poroča Puff (I, 119): »Ravno pred Koroškimi vrati je mizarjeva hišica, v čigar okolici se najdejo pogosto okostja, smrtni spomini na razna obleganja Maribora. Istotako pogosto so našli ostanke konj in ljudi na Hausnerjevi pristavi.«

Morišče. Med pokopališča pretekle dobe moramo šteti tudi morišča, ker so pokopavali zločince običajno na mestih, kjer so se izvršile smrtno obsodbe. Zato so stali na moriščih tudi križi. Mariborsko morišče je bilo na njivi ob južni strani Koroške ceste blizu »Monte bella« nasproti današnje samotne hišice št. 172. Ker so stale tu vislice, se je imenoval kraj dolgo »Na gavgah«. Justifikacije so bile pogoste in po tedanjih običajih krute. Morišče so opustili sredi XVIII. stoletja ter ni zapustilo nikakih sledov.

(Konec prihodnjic.)

ubožnico, pribežališče beguncev, vojaško transportnico, vojaško bolnišnico.

Ob *lakoti* 1650, ko je bilo pomanjkanje žita, so se bogatini usmilili ubožcev in jim, zbranim v lazaretu, dajali živil. Za nje se je posebno zavzel ljubljanski senator Anže Job Weber.

Ob draginji in lakoti, ko je star cent pšenice veljal 14 gld., so meseca junija, julija in avgusta 1696 prehranjevali v lazaretu vsak dan po 500 siromakov, ki sta jih nadzorovala občinska svetnika Seifrid in Knol (Thaln. Steska IMK 1901, 82).

Spomladi 1715 so pritiskali berači z dežele v mesto. Nastanili so jih v lazaretu in jih oskrbovali. Meseca aprila i. l. je bilo tam baje 500 ubožcev, med njimi 80 bolnikov. Za nje so nabirali darove v pušice pred glavnimi ljubljanskimi cerkvami (ib.). Tega leta je bila v Ljubljani velika umrljivost. O nji poroča Thalnitscher (Steska IMK 1901, 176). Čeprav smo čuli, da je kuga ponehala na Štajerskem, se je pa bolezen čutila bolj pri nas. Vsak dan je mrliški zvon pel po desetkrat.

Celo *begunci* iz Hrvaške so 1682, umakniviši se turškemu navalu, našli zavetja v ljubljanskem lazaretu (ib. 30).

Ščasoma je jela prevladovati *uporaba* nekdanje kužne bolnice v *vojaške namene*.

Meseca septembra 1703 je prišlo iz Trsta 400 Hrvatov, ki so se pridružili tovarišem, utaborjenim pri Ljubljani. Bolne vojake so oddali v lazaret (ib. 146). Istega leta je umrlo v njem osem domačih vojakov, leta 1714. pa sedem Neapolcev.

Leta 1742. do 1745. so umirali v lazaretu francoski vojaki ujetniki. Tedaj je sprejemala Ljubljana večkrat *transporte vojaških ujetnikov*. Decembra 1741 je bil v Gradcu grad, kjer je bila prva postaja ujetnikov, tako prenapolnjen, da so se pojavile v njem kužne bolezni. Zato je prišel ukaz, naj odrine 300 mož v Gorico in 150 v Ljubljano. Tu sta bila za stanovanje na razpolago Grad za 150 mož in stari lazaret, ki je že dalje časa služil vojaškim namenom; imel je prostora za 400 mož. V začetku marca 1742 je odšlo v Ljubljano 331 mož, večinoma Francozov. Tu so ostali do konca meseca, ko jih je vojni svet poslal v Linz (MMK 1892, 54).

Za sedemletne vojne so vtaknili v lazaret ujete Pruse, ki so bili večji del lutrovske vere. Pruski ujetniki iz lazareta se omenjajo v šempetrski matici v letih 1760—1763, največ 1761.

POKOPALIŠČA V MARIBORU

DR. VLADIMIR TRAVNER

(Konec.)

Staro magdalensko pokopališče. Prvotno pokopališče je bilo po starem običaju okoli župne cerkve, za kar govori še danes obzidani prostor. Točnejših podatkov nimamo; tudi spomeniki se niso ohranili. Pozneje so pokopavali mrličke zlasti v Limbušu. Okoli 1788 (ko se začne mrtvaške knjige) pa so pridobili na današnjem magdalenskem parku pokopališče, ki je merilo 780 kvadratnih sežnjev. Ker pa je predmestje naglo raslo, ker je bila na Tržaški cesti od 1855 splošna bolnica in ker so razne bolezni — zlasti kolera 1835, 1849 in 1855 — zahtevale precej žrtev, je postalo pokopališče kmalu premajhno. Zato je kupil cerkveni skladni odbor 1862 od Franca Pichlerja sosednje zemljišče v izmeri 1279 kvadratnih sežnjev in zgradil tudi hišico za grobarja. Tretjič so povečali pokopališče 1876, ko je odkupila mestna občina Čeligijevo parcelo v izmeri 700 kvadratnih sežnjev, tako da je merilo 2259 kvadratnih sežnjev ali 8040 m².

Medtem (1879) je sklenil magistrat zgraditi na Pobrežju novo centralno pokopališče. Naslednjega leta (1880) so zatvorili staro magdalensko pokopališče, ki je bilo 1903 eksekrirano. Telesne ostanke in nagrobne so prenesli največ na novo magdalensko pokopališče na Pobrežju, prostor pa zasuli za en meter. 1906 je nastal na nekdanjem magdalenskem pokopališču javen park, katerega so 1927 povečali.

Sredi prvotnega pokopališča je stala lična kapela z grobnico grofov Brandisov. Zgradil jo je lastnik Betnave in poznejši tirolski guverner Henrik Klemens

Adam grof Brandis 1834, ko mu je umrla mlada žena Adriana roj. grofica Dessenfas d'Avernas. Nad vhodom sta bila grba grofov Brandisov (4 levi) in d'Avernasov (hrast). Oltar je krasilo 6 gotskih svetilnikov; nad njimi pa je visela Kuppelwieserjeva slika Madona z Detetom, sv. Klemensom in sv. Adrianom ter z latinskimi posvetilom. Kapelo so porušili 1891.

V teku 92 let (1788—1880) je našlo na tem pokopališču svoj večni pokoj okoli 10.000 ljudi, med njimi zadnji prior žičkega samostana Anzelm Pinter (1790) ter slikar Anton Geringer (utonil 1818 v Dravi) in prvi magdalenski dekan Jožef Treplak (1871).

Staro mestno pokopališče v Strossmajerjevi ulici je nastalo, ko so opustili pokopališče pri današnji stolnici (1783) in pri cerkvi sv. Ulrika (1809). Določeno je bilo za mrličke iz mesta in predmestij na levem bregu Drave. Prvotno je obsegalo le južni del, t. j. do zidu med obema sedanjima oddelkoma. Mesto pa se je naglo razvijalo, tako da je bilo pokopališče že okoli 1860 premajhno. Zato je sklenil magistrat zgraditi novo centralno pokopališče v Koroškem predmestju na polju, kjer je stala velika lipa (»Pod lipo«, sedaj južna Turnerjeva ulica). Ta načrt pa se je izjalovil, ker je medtem prešlo zemljišče v druge privatne roke. Zato so razširili staro pokopališče proti severu in je novi oddelek blagoslovil 1868 škof Stepischnegg. Pa tudi povečano pokopališče kmalu ni več ustrezalo potrebam. Število prebivalstva — in s tem mrličev — je vedno bolj naraščalo; obenem je oviralo pokopališče razvoj mesta proti zapadu. Zato

Nagrobnik dr. Turnerja

Nagrobnik A. Kelnariča

je pridobila mestna občina za novo pokopališče 1888 več njiv v izmeri 10 oralov 223 kvadratnih sežnjev ob Koroški cesti blizu Monte bella. O tem načrtu se je večkrat, zlasti 1891, razpravljalo na občinskih sejah, a brez uspeha. Medtem je pokazal Gradec z novim centralnim pokopališčem slabe izkušnje, in je tudi Maribor opustil namero centralnega pokopališča na Koroški cesti, obenem pa uporabljal pokopališče v Strossmajerjevi ulici do 1914, izjemoma, zlasti v grobnicah, pa do 1925.

Pokopališče je last stolne in mestne župnije ter meri v sedanjem obsegu 25.018 m². Sredi starega dela nasproti vhodu je zgradil 1827 dekan Matija Lešnik z legatom Elizabete Ledinek in prostovoljnimi prispevki kapelo Žalostne Matere Božje. Ima nizek stolp z dvema zvonoma, v notranjosti pa priprost oltar z velikim križem. Kakor pričajo novejša mramornata plošča s slovenskim napisom nad vhodom in latinska nagrobnika na obeh straneh oltarja, počiva v kapeli dr. Jakob Maksimilijan Stepischnegg (1889). Na zunanjih straneh so vzdani številni nagrobniki iz 1830 do 1840. V zadnjem času se daruje v kapeli poleti vsako sredo maša. Blizu kapele stoji velik križ z Marijo in latinskimi stili. Na jugovzhodni strani starega dela je pritlična grobarjeva hiša; pri vzhodnem zidu novega pokopališča, poleg drevoreda, pa mrtvašnica s tremi oddelki, ki se uporabljajo izjemoma še danes.

V grobnicah in grobovih starega in novega dela pokopališča počivajo mnoge odlične osebe posvetnega in duhovnega stanu, kakor župan J. Altmann (1817); okrožni dekan Matija Lešnik (1830); Ivan grof Schärffenberg (1847) skupno s svojo ženo Antonijo roj. grofico Attems (1889); nestor mariborskih zgodovinarjev Rudolf Gustav Puff (1865); dekan Jos. Kostanjevec (1866); župan Andrej Tappeiner (1868); prvi slovenski novinar in urednik Anton Tomšič (1871); župan Jos. Bancalari (1871); geolog Franc Keil (1876); pesnik Hilarius (Ferdinand baron Rast 1889); prelat in politik Franc Kosar (1894); zgodovinar lavantinske škofije Ignac Orožen (1900, v skupnem grobu članov stolnega kapitelja); rodoljub Ferdinand Dominkuš (1901); slikar (protestant) Edvard Lind (1904); župan Aleksander Nagy (1909); šolnik Janez Koprivnik (1912); zdravnik in politik Artur Mally (1919); odvetnik in starosta Sokola Vladimir

Servec (1923) in mnogi predstavniki mariborskega meščanstva v polpretekli dobi.

1868 so določili poseben oddelek za protestante, ki obsega nekaj vrst med glavnim vhodom in mrtvašnico. Mejo med katoliškim in protestantskim delom tvori skupni grob zakoncev Renner, kjer mož leži na protestantskem, žena pa na katoliškem delu. — Napisu so večinoma nemški, tudi na slovenskih grobovih; slovenski se pojavijo šele po 1870. Večkrat beremo — zlasti na grobovih duhovnikov — latinske napise. Mnogi, posebno starejši nagrobniki imajo zanimiva posvetila v vezani besedi, n. pr. Matija Lešnik. Zgodovinsko zanimiv je zlasti skupni (železni) spomenik inž. Aleksandra Podiwitterja, Ivana Helmerja, Aldresa in Dreisibnerja, ki so se smrtno ponesrečili ob priliki prve eksplozije železniške lokomotive na Slovenskem dne 31. avgusta 1849.

Na pokopališču počiva nad 20.000 oseb. Ohranjenih je 197 grobnic in prilično 3000 grobov, kjer je pokopanih mestoma 10 in več pokojnih. Nekatere grobnice so že razpadle. Mnogi grobovi so popolnoma izginili, drugi pa kažejo sliko propada; kjer pa žive še svojci umrlih, so oskrbovani dobro.

Novo mestno (centralno) pokopališče na Pobrežju. 1879 je kupila mestna občina na Pobrežju ob južni Pobreški cesti (poleg Gozdne ulice) več njiv in zemljišča tako zvane Poudrettove tovarne v skupni izmeri 23.560 m² ter jih določila namesto magdalenskega pokopališča za novo mestno pokopališče za Magdalensko mesto in bližnjo okolico.¹ Obenem je zgradila na južnovzhodnem delu hišico za grobarja in poleg nje mrtvašnico, kjer imajo sedaj prostore za obdukcije.

Mrliče so začeli pokopavati na novem pokopališču 1. avgusta 1879. Ker pa pokopališče ni imelo lastnega oddelka za nekatolike, ga cerkev ni blagoslovila. Medtem (1888) je pripravil župnijski urad pri Sv. Magdalenii na nasprotni strani Pobreške ceste lastno pokopališče. Odslej so pokopavali na mestnem pokopališču le trupla revežev, ki so umrli v splošni bolnici in od 1889 kaznjencev moške kaznilnice. 1891 je zgradila mestna občina poleg glavnega vhoda hišo za pokopališkega paznika in mrtvašnico s 3 oddelki.

Nova doba v zgodovini mestnega pokopališča na Pobrežju začne 1910, ko se je izkazalo, da staro pokopališče v Strossmajerjevi ulici ne ustreza potrebam. Zato so ga zaprli in začeli meščane redno pokopavati na Pobrežju zlasti po 1914, ko je bilo novo pokopališče blagoslovljeno.² 1915 so zgradili na levi strani glavnega vhoda poslopje za pisarno, katero so pozneje izpremenili v mrtvašnico II. razreda. Že 1917 je nameravala mestna občina pokopališče razširiti. To se je zgodilo 1920 in pozneje, ko je kupila na južni strani več parcel, tako da meri pokopališče sedaj okoli 10 oralov. 1926 so dovršili po načrtih stavbenika Kiffmana kapelo s prizidanim stolpom (brez zvonov) in ličnim oltarjem. Ker pa kapela ni posvečena, služi sedaj kot mrtvašnica za gala pogrebe.

¹ 1881 je prodala mestna občina posestniku Ivanu Reibenschuhu od kupljenih zemljišč več parcel, med njimi pomotoma tudi imenovane. Lastninska pravica pri teh parcelah (vl. št. 178 k. o. Pobrežje) se je vknjižila v prid mestne občine na podlagi posadnega pisma 1885.

² Vpisi pokopališkega paznika se začno s 4. decembrom 1914.

Na novem pokopališču spi nevzdravno spanje okoli 10.000 ljudi. Zlasti je naraslo število grobov med svetovno vojno, ko so pokopali tu nad 1000 vojakov in vojnih ujetnikov¹ in ko je imela smrt tudi med civilnim prebivalstvom obilno žetev. Danes se pomnoži število na mestnem pokopališču na Pobrežju pokopanih vsako leto povprečno za 300. Pokopališče je določeno predvsem za umrle iz mestnih okrajev na levem bregu Drave, neglede na njihovo veroizpoved. Ogronomno večino tvorijo katoliki. Protestanti imajo svoj lasten oddelek B, kjer pa je le par vrst grobov. Pokojniki drugih konfesij leže med katoliki. Počivajo pa poleg teh tudi pravoslavni, starokatoliki, okoli 10 mohamedancev in 2 žida in par brez konfesije. Štirje mrličji so bili vpepeljeni v graškem krematoriju. Grobnic je doslej 208. Razvrščene so deloma ob obzidju, deloma okoli kapele. Število grobov ni mogoče ugotoviti, ker so mnogi že povsem izravnani in prerasli. Umetniško pomembnejše grobnice oziroma grobove imajo Pavel Turner (1924; mramornat doprsnik pokojnika, delo Fr. Bernekerja); rodbina Konnan (1924; plakajoča žena, bron); Fr. Jauk (1928; bronast ženski kip); rodbina Podliesnigg (1928; plakajoča žena, bron); Miro Ribarič (1930; kapelica z bronastim reliefom Krista); Hugo Stark (1932; ženski kip, mramor); rodbina Bregar (1933; Krist plaka na križu, kip v naravni velikosti); Franc Dernuschek (1933; bronast doprsnik); rodbina Kogej (Krist, bron); nadalje rodbine Leyrer, Jančer, Hausmanninger, Mayer, Ullaga, Barle, Ingolič, Pircher, Swaty, Pirchan, Scherbaum, Staudinger, Menis itd. Pomembni možje, ki so našli na pobreškem pokopališču večni počitek, so n. pr. komponist Rudolf Wagner (1913), politik in profesor Karl Verstovšek (1923), mecen Pavel Turner (1924), voditelj mariborskih Slovencev Franjo Rosina (1924), šolnik Janko Košan (1927), profesorja Franc Voglar (1925), Matija Pirc (1927), rodoljub Radoslav Pipuš (1928), minister Franc Jankovič (1934) in osvoboditelj Maribora ter pesnik Rudolf Maister-Vojanov (1934).

Novo magdalensko (cerkveno) pokopališče na Pobrežju. 1888 je kupila župnija sv. Magdalene zemljišče vl. št. 77 k. o. Pobrežje v izmeri 8776 m² ter ga določila za zadnji dom vernikov v Magdalenskem mestu, Pobrežju in na Teznem. Istega leta je napravila leseno ograjo, zasadila živo mejo, postavila križ, zgradila mrtvašnico, blagoslovila prostor. 1891 je zgradil stavbenik Ferik kapelo z materialom porušene grobnice grofov Brandis na starem magdalenskem pokopališču. Od tam so prenesli tudi oba grba lavantinska škofa Anton Martin Slomšek (1862) in (sedaj nad vhodom pod letnico 1891) že omenjeno Kuppelwieserjevo sliko, ki visi nad oltarjem, katerega je daroval grof Anton Brandis. Kapela je 11 m dolga, 6 m široka in 7 m visoka. Zvonik meri 22 m. Kapelo in zvonove je blagoslovil istega leta škof Napotnik. 1893 so pokopališče povečali, ko je župnija sv. Magdalene kupila parcelo 520/2 v izmeri 3762 m², ki je bila blagoslovljena 1901. 1907 so pokopališče znova razširili; takrat je kupil častni kanonik in župnik pri sv. Magdaleni Simon Gaberc iz lastnih sredstev njivo

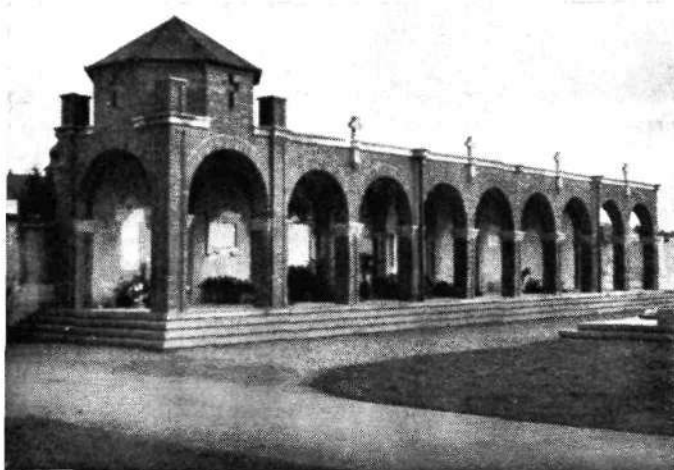
¹ 1933 so izkopali telesne ostanke 119 italijanskih vojnih ujetnikov ter jih prenesli v domovino.

(parc. 520/1 v izmeri 13.700 m², tako da meri sedaj celo pokopališče 26.238 m². Na pokopališču je pokopanih okoli 10.000 mrličev, na leto pa se pokoplje okoli 356 mrličev. Grobnic je okoli 80. Pokopališče ima izrazito verski katoliški značaj, v ostalem pa sliči mestnemu pokopališču. Umetniško pomembnejše so grobnice oziroma grobovi šolskih sester (bronast relief Madone z Detetom), usmiljenih sester sv. Vincenca P., rodbin Kežzar (kip Madone), Sirak-Krisper, Gajšek, Rozman, Antona Medveda (portret pokojnika; pod njim sejalec na njivi); delavca-mučenika Avgusta Kelnariča itd. Znamenitejši pokojniki, ki uživajo na tem pokopališču večni mir, so med drugimi dekan Tomaž Rožanc (1902), častni kanonik in dekan Simon Gaberc (1916), umetnostni zgodovinar Avguštin Stegenšek (1926), pisec nabožnih in zgodovinskih del Anton Medved (1925), pisatelj Josip Kostanjevec (1933) in škof dr. Andrej Karlin (1933).

Pokopališče stolne in mestne cerkve sv. Janeza Krstnika. 1910 je dosegla pokopališka kriza v Mariboru svoj višek. Staro mestno pokopališče je bilo prenapolnjeno in bi se moralo prej ali slej opustiti, novo na Teznem pa ni bilo blagoslovljeno, tako da ga verniki niso marali. Magdalensko pokopališče na Pobrežju pa je sprejemalo le mrličje iz predmestja, Pobrežja in Teznega. Zato je kupila stolna in mestna župnija 1911 na koncu Teznega ob cesti proti Ptujju lepo in veliko zemljišče vl. št. 160/parc. 651) k. o. Spodnje Radvanje II. del, kjer bi pokopavala vernike mestne in frančiškanske župnije. Še istega leta so postavili velik križ, zgradili ob cesti več grobnic in nato pokopališče blagoslovili. Do 1914 so pokopali tu 85 mrličev. Pokopališče pa je bilo preveč oddaljeno in ni bilo radi pomanjkanja denarja ograjeno. Vrh tega so nastali spori s prejšnjo lastnico Ano Gojčič tako, da se je vknjižila pri omenjenem zemljišču lastninska pravica v prid cerkve šele 1922 na podlagi sodne poravnave. Vse te okoliščine so povzročile, da so pokopališče že 1914 opustili. Nekaj mrličev so prenesli na novo mestno pokopališče, večina pa je ostala na starem prostoru. Danes nudi to pokopališče — če ga smemo tako imenovati — skrajno žalostno sliko: grobnice so razpadle, grobovi preraščeni in komaj vidni, napisi na par še ohranjenih nagrobnikih so skoraj nečitljivi, na posvečenem mestu se pase živina in nihče več ne misli na pokojne, ki so našli tu svoj zadnji dom.

Kapela z grobom A. M. Slomška

Južne arkade na frančiškanskem pokopališču

Evangeljsko pokopališče na Tezнем. 1912 je kupila evangeljska župnijska občina v Mariboru zemljišče vl. št. 127 (parc. 662) k. o. Spod. Radvanje II. del, ležeče na Tezнем ob desni strani ceste Maribor—Ptuj nasproti pokopališča stolne in mestne cerkve. Del zemljišča je evangeljska župnija kmalu nato prodala, ostanek (parc. 662/1) v izmeri 9209 m² pa je določila kot zadnji dom svojih vernikov. Začetkom 1914 je dala oblast dovoljenje, da se pokopališče otvori. Še istega leta ga je blagoslovil župnik L. Mahnert. Čveterokotni prostor obdaja okoli 1,5 m visoka živa meja z vhodom s ceste. Na božji njivi rasejo številne mlade smreke, med katerimi se vijejo pota. Na južni strani, nasproti vhoda, stoji križ. Grobovi ležijo na raznih krajih, deloma tudi pod drevjem. Napisi so nemški. Tu počiva 44 meščanov evangeljske veroizpovedi, med njimi člani rodbin Böcher, pl. Sutter, Witlaczil i. dr. Pokopališče napravi ugoden vtis; obiskovalcu se zdi, kakor da bi bil v samotnem parku.

Frančiškansko pokopališče na Pobrežju je najmlajše mariborsko pokopališče. 1927 je kupila frančiškanska župnija na zapadu od mestnega pokopališča šest parcel (793, 794, 795, 796 in 797/2 vl. št. 508 k. o. Pobrežje) v skupni izmeri 22.620 m². Tu je priredila pokopališče za svoje umrle župljane. Poleg

vhoda z mestnega pokopališča stoje na obeh straneh arkade iz opeke s skupno 18 oboki, pod katerimi so nameščene grobnice. V sredini pokopališča je križ. Božjo njivo je posvetil 1929 škof A. Karlin. Prve mrličice so na njej pokopavali dne 4. decembra 1929. Doslej (1. novembra 1935) je našlo na frančiškanskem pokopališču večni počitek 600 oseb. Lepe grobnice oziroma grobove imajo oo. frančiškani, dekliška Marijina družba, rodbine Weiler, Pfrimer, Lavrič, Koprivšek-Klemenčič, Verdnik i. dr.

Mnogo prebivalcev mariborskega mesta je našlo svoj večni počitek na okoliških podeželskih pokopališčih n. pr. v Kamnici (tu je pokopanih več šolskih sester), Selnici ob Dravi (n. pr. modroslovec in politik Jernej vitez Carneri † 1909), Studencih, Radvanju, pri Sv. Petru itd.; posamezni počivajo tudi v drugih krajih kakor v Ljubljani, Gradcu, Ptujju in drugod.

Prvotno so skrbeli za pogrebe svojci umrlih, razne pogrebne bratovščine in cehi. 1867 je ustanovil v Mariboru mizar Karl Wolf koncesionirani pogrebni zavod, katerega je prevzel pozneje njegov istoimeni sin. Podjetje je imelo lastno mrtvašnico na današnji Aleksandrovi cesti, odkoder so se vršili mrtvaški sprevodi. Dne 1. januarja 1910 je prevzel vse pogrebne posle mestni pogrebni zavod, ki ima danes svoje poslovne prostore v Cvetlični ulici št. 14. Pogrebi pa se vrše sedaj navadno iz mrtvašnic pokopališč oziroma bolnic.

Viri: Baš: Zgodnjehallstatske najdbe na Pohorju in v Mariboru. ČZN XXVIII, 37—40; — isti: Arheološka raziskavanja Muzejskega društva v Mariboru 1933. ČZN XXIX, 54—56; — Majcen: Kratka zgodovina Maribora, 1926; — Mally: Gassen- Straßen- und Plätzebuch der Stadt Marburg a. D. (1906); — Orožen: Das Bistum und Diözese Lavant. (1875); — Pajek: Aus dem Garten der Lavanter Diözese. (1899); — Puff: Marburg in Steiermark I in II (1847); — Travner: Geschichte des Protestantismus in Maribor. Mariborer Zeitung 1928; — Pokopališče pri cerkvah lavantinske škofije (1916); — Zemljiška knjiga sreskega sodišča v Mariboru; — Mnogo podatkov so mi dali gg.: gvardijan franč. samostana o. Valerijan Landergot, evang. župnik Ivan Baron, ravnatelj mestnega pogrebnega zavoda St. Jug in nadzornik mestnega pokopališča Ferdo Štepihar.

PREBIVALSTVO MESTA LJUBLJANE V SREDNEM VEKU PO SVOJIH IMENIH IN PRIIMKIH

JOSIP MAČEK

(Konec)

Liennhart Werder je prejel v fevd »ain Zehennt ze Veycz und in der Awn zu Rosenpach« 1453.³²⁰
Lobez iudex Laibacensis 1284.³²¹
Lubetze porgarius civis Laybacensis (Lubtz purger tze Laibach) 1295,³²² 1301.³²³
Ludwicus, capellanus patriarche plebanus Laibacensis (L. in Leibach plebanus, magister L. plebanus in Laybach, L. archidiaconus Carniole, Ludweig pharrer zu

Laybach, dominus L. plebanus de Leybaco); omenja se v letih: 1248,³²⁴ 1250,³²⁵ 1251,³²⁶ 1252,³²⁷ 1258,³²⁸ 1259,³²⁹ 1260,³³⁰ 1261,³³¹ 1262.³³²
Luka, duhovnik beneficiarij v Ljubljani 1482.³³³
M. sancti Petri plebanus 1235.³³⁴
Machor Techannt zu Laybach je prejel v fevd »die nider Padstuben in der Stat daselbst bey dem Closter vunder sannd Niclas« 1453.³³⁵